

מראי מקומות- בבא בתרא י"ח

לכשיבנה חברו כותלו צריך המזיק לסלק נזקיו, ואילו ברפת בקר אינו צריך לסלק הרפת, ואף אח"כ יכול לחדש בה אחרים כשיסלק אלו, וע"כ דהיינו משום דדירה שאני (ולפי"ז ל"ק על אביי כלל).

(ג) **הא לאו משום עבודת הכרם סמך, ואע"ג דאיכא שרשין דקא מזקי- פי' רש"י, דיכול לסמוך, אע"ג דאיכא שרשין דמעכבי, בין לעכב המחרישה ובין לחפירת הבור. והק' הרמב"ן, אם יש כאן היוק דמעכב המחרישה, א"כ קשה אפי' לאביי, שהרי הניזק מצוי עכשיו, שהרי אינו יכול לחרוש שדהו, וכיון דכל שדה עומד לחרישה, הרי זה לכאור' אין שייך זה למח' אביי ורבא בכלל, דק' לכ"ע. ולכן כ' הרמב"ן דלענין מחרישה לא שכיח שזיק, דהשרשין הולכין למטה מג', ואינם מעכבים המחרישה. וע' בשיעורי ר' שמואל (י') דצייד דאולי מיירי דעדיין אין כאן שדה, ולכן ס"ל לאביי דמותר לסמוך, דמה דאינו יכול לחרוש עכשיו אינו כלום, לפי שאין כאן שדה, ומה שיהי' שדה למחר אינו כלום לפי אביי, אולם סיים דדחוק לומר כן, דמיירי בשדה ריק, וצ"ע.**

(ד) **דיקא נמי דקתני הי' גדר וכו'- ע' מהרש"ל ומהר"ם דהגיהו "ת"ש", במקום דיקא נמי, ומסתמא משום דס"ל דאין שייך להוכיח מכאן דגם לאביי צ"ל דמיירי בצונמא (דזהו הביאור ב"דיקא נמי", כלומר, דאפי' אביי צריך לפרש כן בהא), דלאביי מותר לסמוך, וא"כ שפיר יכול בעל האילן לסמוך עד הגדר, וא"כ אי"צ לאוקמי' בצונמא כלל. אולם הרשב"א הי"ל גירסתנו, וביאר דלשון זה סומך וזה סומך משמע כל מילי, ואפי' אם זה הי"ל בור וזה אילן (דשניהם מזיקים הם לבורות), מ"מ יכולין לסמוך כ"א לגדר. וא"כ, אם בעל הבור סמך תחלה, א"כ למה יכול בעל האילן לסמוך אח"כ, הרי לכ"ע צריך להרחיק היכא דהניזק כבר נמצא שם, ולכן אף לאביי הי' צריך לאוקמי' בצונמא.**

(א) **דירה שאני- פי' רש"י, חנות ורפת בקר דירתן של אדם הם, ואין לנו לאסור דירת אדם עליו אא"כ ההיזק מוכן. ופי' הרשב"א, דהיינו דכיון שאדם עשוי לעשות בדירתו לפעמים חנות של נחתומין וצבעין, א"נ להכניס בדירתו רפת בקר, אין מונעין אותו (וע"ע בלשון ר' יונה דפי' על דרך רש"י, וצ"ע אם כוונתו כמש"כ הרשב"א). אבל הר"י מיגש פי' דכוונת הגמ' על הניזק הוא, כלומר, דכיון דלא עביד איניש לעשות מבית דירתו אוצר, משום הכי כי ליכא בעליי' עדיין אוצר, לא אמרי' דלמא למחר מימלך ועביד בה אוצר. ואע"ג דס"ל לרבא דאף בשדה שאינה עשוי' לבורות אסור לסמוך, שאני התם דאף דאינה עשוי' לבורות, מ"מ עביד איניש דמימלך ועביד בה בורות, אבל הכא לא עביד איניש לעשות מדירתו אוצר, ולא חיישינן דלמא מימלך ועביד בה אוצר. ושמעתי ממור"ר הרה"ג ר' משה בראון שליט"א, דלכאור' מגמ' זה נראה דיסוד של הרחקת נזיקין דפרקין אינו כמו נזיקין דב"ק (ע' מש"כ לעיל [י"ז] מהנתיבות בענין זה), דבנזיקין רגילין אין שייך לומר שיש היתר דדירה שאני, אלא הביאור בנזיקין דפרקין היינו, דחז"ל קבעו איזה הנהגות שיש לנהוג בין אדם לשכינו, ובדינים אלו יכולים לומר דכיון דאדם עשוי לעשות כן, אין לאוסרו עליו (ולפי הר"י מיגש לכאור' אין כ"כ ראי' ליסוד זה מכאן).**

(ב) **דיקא נמי דקתני וכו'- פי' רש"י, הואיל ולא קתני הכי בשאר הרחקות, משמע דרק ברפת בקר מותר להראשון לסמוך, משא"כ בשאר הרחקות, דמשמע שיהי' אסור. וכ' תוס' דמ"מ אי"ז ק' לאביי, דס"ל דגם בשאר נזיקין מותר לסמוך, די"ל דס"ל דאי"ז חידוש טפי ברפת בקר יותר מבשאר דבר, ושפיר אמרי' דבכל דבר מותר לסמוך לכתחלה. וע' במה שהק' הרשב"א על פי' זה, וכ' לפרש בב' אופנים. ובפירושו הב' כותב, דהגמ' רק הביא ראי' להא דאמרי' דדירה שאני בדרך כלל, דהא לכ"ע היכא דההיזק הוא ע"י גירי דיילי, אז ליכא דינה דקדימה, דהיינו דאפי' לאביי דבדרך כלל ס"ל דהבא לסמוך סומך,**

יכול לסמוך דבורים שלו מעיקרא, הא הי' יכול לעכב עליו. והק' הרשב"א, מהו קו' הגמ' מר' יוסי, הרי לא אמר רבא אליבא דר' יוסי אלא בבור דוקא, ומשום גירי, דכל מרא ומרא קא מחי לי' מרפא לי' לארעי', הא בעלמא מודה רבא אליבא דר' יוסי, וכל הקו' דהגמ' הק' עד כאן היו אליבא דרבנן (וכמש"כ תוס' לעיל). ותי' דלעולם מדרבנן פרכי', וה"ק, אא"ב דמותר לסמוך, שפיר שייך לבאר המח' ר"י ורבנן, דמיירי כשסמך ברשות, ועכשיו בא לסמוך החרדל אל הדבורים, וס"ל לרבנן דצריך השני לעשות הרחקה משלו, ור' יוסי ס"ל דאי"צ, כיון דשניהם מזיקין. אבל אם הדין הוא דצריך להרחיק מעיקרא, א"כ במה שייך כאן פלוגתא דר"י ורבנן, הרי לא הי' מותר לו לסמוך מעיקרא.

(ט) **עד שאתה אומר לי הרחק חרדלך וכו' [כידוע** יש הרבה שיטות בראשונים ובאחרונים בסוגיא זו, ולתועלת הלימוד, הבאנו רק מהלך א' (והוא מר' נחום), ורק בשי' רש"י]- בביאור סברא זו, כ' תוס' בעמוד ב', דכיון דהראשון עשה קצת שלא כהוגן, אף דלמעשה א"א לעכבו, מ"מ גם השני יכול לסמוך לו, כיון שאינו מזיקו בידיים ממש. אבל ע' בחי' ר' נחום (כא) דדייק מדברי רש"י לקמן (כה): סברא אחרת, דכ' רש"י שם עד שאתה אומר לי שאני מזיק ועלי להרחיק את עצמי, אני אומר לך שאתה מזיק. וביאר ר' נחום, דס"ל לרש"י דכל הדין דעל המזיק להרחיק את עצמו הוא רק היכא דהניזק הוא רק ניזק, אבל היכא דהניזק הוא ג"כ מזיק, אף דאינו חייב להרחיק, מ"מ ליכא דין (על כנגדו) דעל המזיק להרחיק את עצמו, דכיון דהניזק הוא ג"כ מזיק, אין מזיק יכול לתבוע הרחקה. (וע' בחי' ר' ארי' לייב [צ"ו, ד'] דביאר גם דברי תוס' הנ"ל על דרך זה, דלאביי דס"ל דמותר לסמוך מעיקרא, אין לניזק זכות לתבוע הרחקה רק שהוא בא למעשה, אבל כל זמן שאינו שם אינו יכול לתבוע הרחקה. אבל עכ"ז, הרי כיון דבמציאות יכול הוא לבוא שם, הרי עדיין יש שם "מזיק" על מי שסמך שם תחלה, וזהו הביאור בהא שעשה שלא כהוגן, אף שלא עשה איסור בדבר. וא"כ, נניח דמעיקרא אינו יכול לעכבו

(ה) **זה סומך לגדר מכאן וזה סומך לגדר מכאן-** ע' בקובץ שעורים (סד) שהביא דמכאן הוכיח תוס' (יט. ד"ה המבריך) דאין איסור יניקה בכלאים, וכל החשש הוא רק שלא יהא עירבוב מלמעלה, והביא שכן שהוא דעת רש"י. אבל הביא מהר"י מיגש כאן דחולק ע"ז, וס"ל דאף יניקה הוא איסור בכלאים, ומיירי הכא שהי' צונמא ביניהם. והוסיף הקו"ש דלפ"ז צ"ל דבכל מקום שיש "דין מחיצה" לחלוק בכלאים, וכמו בצורת הפתח וכדו', צ"ל ג"כ דמיירי שיש צונמא ביניהם, וחדוש הוא.

(ו) **ה"ק, ואי לאו צונמא והיו שרשיו יוצאין לתוך של חבירו, מעמיק ג' טפחים וכו'- פי' רש"י, דמיירי דנוטע שם שלא כדת, וכ"כ תוס', והוסיף דהי' יכול לקוץ האילן בנתינת דמים, אלא דלא הי' רוצה להאריך להשמיענו זה. וע"ע ברמב"ן שהביא מהרב אב ב"ד דכ' דמיירי דכוונת הגמ' הוא דאי לאו צונמא עכשיו, אבל הי"ל צונמא מעיקרא, בכה"ג מעמיק ג' טפחים וכו'. אבל הרמב"ן חולק עליו, שאם לא סמך אלא משום שהי' שם צונמא, כשנעקרה, יעקור הוא את האילן, ולכן ביאר כרש"י ותוס'. וע"ש שהוסיף דמיירי כשהחזיק, ולכן אי"צ להעמיק יותר מג' טפחים, אבל בלא"ה שהחזיק, אם רצה הניזק הי' קוצץ אף יותר מג' טפחים.**

(ז) **ואת החרדל מן הדבורים- הק' הרשב"א** (בסוף הסוגיא), למה צריך להרחיק חרדליו כלל מן הדבורים, הרי אין החרדל נכנס כלל לתוך תחומין של דבורים, אלא הדבורים באין לתוך שדה החרדל ואוכלות אותו, וא"כ הו"ל כבור המיוחדת ברשות המזיק ופטור, דא"ל תורך ברשותי מאי בעי. וכ' דמתוך הדוחק י"ל דריח החרדל מחדד פי הדבורים וממקומו הוא מזיקן, אבל כ' דעדיין אינו מתיישב בעיניו, דא"כ גירי דילי' הוא ואמאי פליג בה ר' יוסי, הרי מודה ר' יוסי בגירי דילי', וצ"ע.

(ח) **א"ה, אימא סיפא ר' יוסי מתיר, וכו'- פי' רש"י, דע"כ מבואר דמותר לסמוך, דהא לפי ר' יוסי שניהם מזיקין הן, וא"כ מה שייך אח"כ לומר לו עד שאתה וכו', הרי איך הי'**

להרחיק. וע"ז תי' הגמ', דעל המזיק להרחיק את עצמו, כלומר, דמלבד האיסור לסמוך, יש גם חיוב להרחיק. וא"כ שפיר י"ל דכל זה הוא רק היכא שכבר בא הניזק, דאז חל על המזיק חיוב להרחיק, דרק הדין שלא יסמוך הוא אפי' היכא דליכא ניזק, אבל הדין דצריך להרחיק שפיר י"ל שהוא רק היכא דכבר הניזק שם.

(ב) מכלל דר"י סבר על הניזק להרחיק את עצמו-

הק' בחי' ר' נחום (כג), מהו קו' הגמ', הרי בתחלת הסוגיא הי' ניח"ל להגמ' טעמא דר' יוסי, דלעולם ס"ל דעל המזיק להרחיק את עצמו, אלא דליכא דין על המזיק להרחיק את עצמו היכא דגם השני מזיק, ולמה ק' עכשיו, למה חזר מהנחה זו. וע' מש"כ תוס' בזה, אולם הוכיח ר' נחום דרש"י לא ס"ל כן. ולכן ביאר ע"פ דבריו דלעיל, דאמרי' דחידש רבינא דהדין דעל המזיק להרחיק את עצמו היינו דחייב גם להרחיק, ולא רק דאסור לו לסמוך. וא"כ, כיון דדין הוא דחייב להרחיק כדי שלא יזיק, א"כ מה לי דגם השני מזיק, אטו משום דהשני מזיק יהי' מותר להראשון להזיקו, ולכאו' כל הסברא דבשניהם מזיקים יכול לסמוך, היינו רק באיסור סמיכה גרידא, וחיוב להכניס לתוך שלו, אבל בדין הרחקה מזיקין לכאו' אין שייך סברא זו. וא"כ שפיר ס"ל להגמ' דמכלל דס"ל לר"י דעל הניזק להרחיק את עצמו, דבלא"ה לא שייך סברא זו דשניהם מזיקין. וע"ז תי' הגמ' דאה"נ, כיון שהי' מותר לו מעיקרא לסמוך, ועכשיו כל התביעה הוא שיתרחק מלהזיק חבירו, אי"ז שייך היכא דשניהם מזיקין, דאין מזיק יכול לתבוע הרחקה.

(ג) אי בטרפא הדר פארי- הק' הרמב"ן, ומה בכך,

הרי אפי' אם הדר פארי הדר אכלי לי', ולעולם לא יפרה ולא ירבה. ותי' דכיון דטעם חרדל חד הוא, א"כ כיון דטעמו פעם א', שוב לא יאכלו ממנו, וא"כ שפיר ס"ל לרבנן דאי"ז היזק להחרדל.

מלסמוך שם, אבל כיון דסכ"ס יש לו שם "מזיק", א"כ שוב אינו יכול לעכב מבעל החרדל לסמוך שם ג"כ, דהא מזיק אינו יכול לתבוע הרחקה, אף אם גם ניזק הוא.)

(י) ועוד, מ"ט דר' יוסי, אפי' משרה וירקא נמי-

ע' בחי' ר' נחום (כב) דהעיר דלכאו' אי"ז קו' אחריתי, דקו' זו הוא ממש הקו' אהא דרבנן ס"ל דצריכין להרחיק במשרה וירק, ומהו "ועוד". וכ' הרמב"ן דכוונת הגמ' לומר דאפי' אם אמרי' דלרבנן אין המקח מועיל לו כלל לענין להתירו לישאר שם, אולם עכ"פ מבואר דשי' ר' יוסי הוא דהמקח מהני, דהא ס"ל דמותר לסמוך משום שהוא לוקח, וא"כ יש להק' דאפי' אם לרבנן ל"ק, מ"מ לר' יוסי ק'.

(יא) אי' ר' פפא בלוקח- פי' רש"י, אחר שזה עשה

משרה בתוך שדהו או זרע שם חרדל, מר מחצה שדהו לאחר, והלוקח זרע שם ירק או העמיד דבורים. ודייק בחי' ר' נחום (כא) מדבריו דס"ל דאין בעל המשרה או בעל החרדל חייב להרחיק כי אם כשבא הניזק, אבל כל זמן שלא בא הניזק אינו חייב להרחיק. והק', הרי בשי' רבא אתיין השתא, דס"ל דאסור לסמוך אפי' קודם שבא הניזק. וא"כ, מ"מ, אם יש כאן דין הרחקה, אע"ג דמיירי בלוקח, א"כ יהי' צריך להרחיק מיד, ואם אין צריך להרחיק עכשיו, למה צריך להרחיק כשבא הניזק. והביא דהראשונים חולקים על רש"י בזה, וס"ל דמיד יהי' צריך להרחיק, ולכאו' דברי רש"י צ"ב. וביאר ר' נחום (אות כב) ע"פ מה דאי' בגמ' בהמשך, דאמר רבינא דקא סברי רבנן על המזיק להרחיק את עצמו, ופי' רש"י ואע"פ שמתחלה עשה ברשות. ולכאו' תמוה, הרי עיקר קו' הגמ' הי' משום דסבר דהיכא דסמך ברשות, אין דין דעל המזיק להרחיק את עצמו, והו"ל לרבינא לומר דחייב להרחיק את עצמו אע"פ שעשה ברשות, ולכאו' עיקר חסר מן הספר. וביאר ר' נחום, דקו' הגמ' הי', משום דס"ל להגמ' דשי' רבנן לפי רבא הוא דדין הרחקה היינו דאסור לסמוך מזיק, וא"כ י"ל דכל זה שייך רק היכא שיש איסור לסמוך, אבל היכא דסמך ברשות, שוב אין שום חיוב לעשות כלום, דהא כבר סמך, ושוב אין חיוב